

Yayın Kurulu'ndan

Memleketimizin hem sağlık alanı hem de çalışma yaşamı ile ilgili verilerinin eksikliği yıllardır bilinir. Durum saptaması için yapılan araştırma sonuçları ile resmi veriler arasında büyük mesafeler saptanır. Özellikle iş kazaları ile ilgili bildirimlerin eksikliği hem sağlık hem de çalışma ekonomisi lisans eğitimlerinde bütün eğitim kurumlarımızın ortaklaştığı ender saptamalardan biri haline gelmiş durumdadır. Gelin görün ki, ölümlü iş kazaları olduğunda durum değişmekte, konunun adli yönü de olduğundan bildirim dışı tutulan hemen hiç bir olgu olmadığı bilinmektedir. Öyle ki bazı işçilerin öldükten hemen sonra sigortalı yapılmış oldukları vaka-ı adiyeden olmuştur.

Doksanların sonu ile iki binli yılların başında mevzuatta yapılan değişikliklerle Anadolu'nun kuş uçmaz, kervan geçmez birçok köşesinde madencilik sektörü canlandırılmıştır. Çünkü yapılan düzenlemelerle özellikle çalışma koşulları ile ilgili denetimler zayıflatılmış, çalışma koşulları resmi olarak maden sahiplerinin-patronların inisiyatifine terk edilmiştir. Bu durum işletme maliyetlerinde herkesçe bilinen büyük indirimler sağlamış, kar oranlarını artırmıştır. Beraberinde artan yoksulluk nedeniyle, çalışma koşullarını dikkate alamayacak duruma gelen yoksul köylüler arasından hangi koşullarda olursa olsun çalışmaya razı olmak zorunda kalan maden işçisi adaylarının sayısı da hızla artmıştır. Anadolu'nun gözden uzak bu köşelerinde kamu maden işletmelerinden emekli olmuş ya da uzun yıllar çalışmış bir iki madencinin yol göstericiliğinde deneyimsiz, eğitimsiz, çalışma koşullarının tehlikelerinden ve risklerinden bihaber yüzlerce yoksul köylünün en fazla asgari ücret karşılığında çalıştırılmaları yaygınlaşmıştır. Pek çoğunda en basit güvenlik önlemi dahi olmayan, havalandırma sistemleri çoğu zaman arızalı olan, kişisel donanım kullanılmayan maden ocaklarının sayısı hızla artmıştır.

Gözlerden uzak bu köşeler, ölümlü iş kazaları ile birlikte görünür hale gelmeye başlamıştır. 10 Aralık 2009 tarihinde Bursa'da Bükköy Madencilik'e ait ocakta meydana gelen patlama sonucunda on dokuz, 23 Şubat 2010 tarihinde Balıkesir Dursunbey'deki Şentaş Madencilik'e ait ocakta meydana gelen patlamada on altı, 13 Mayıs 2010 tarihinde Kütahya, Tavşanlı'nın Yörgüç köyünde Talya Madencilik'e ait ocakta meydana gelen göçükte de bir madenci öldürüldü. Bir kısmının müfettiş denetimlerinde işletilemez, bir kısmının eksiklikler tamamlanana kadar işletilemez raporlarına karşın, birilerinden cesaret alan patronların pervasızlığı dikkat çekicidir. Anadolu'nun ücra köşelerindeki maden ocaklarının ölümlü iş kazaları ile görünür hale gelmeleri AKP Hükümetleri'nin göreve başladıkları tarihten sonra daha da yoğunlaştı. Öncekilerinden farklı bir seçmen kitlesi yaratma peşindeki AKP, küçük sermaye sahiplerini de özel olarak gözettiğinden, konuyla ilgili hukuksal düzenlemelerin yanı sıra, buralara yönelik denetimleri de yavaşlatması, işlemez kılması yönündeki uygulamalarıyla da biliniyor. Hal böyle olunca AKP korumasındaki patroncuklar bir bir serpiliyor. İmzalanmasının sorunları ortadan kaldıracak olmasa bile sembolik önemi olan, Uluslararası Çalışma Örgütü(ILO)'nün 176 sayılı Maden Güvenliği ve Sağlığı Sözleşmesi, patroncuklara mesaj vermek adına olsa gerek, Türkiye'nin taraf olması, imzalaması AKP Hükümetleri tarafından engellenmeye devam ediyor. Türkiye, ILO'nun kara listesindeki 24 ülkeden biri olma "onuruna" Recep Erdoğan'ın Başbakan olduğu AKP Hükümeti döneminde erişti.

AKP Hükümetleri'nin, patroncuklarının sayısını artırmak ve palazlandırmak için çok önemli başka bir girişimi de uygulanabilir hale getirdiğini gözden kaçırmamalıyız. Kamuya ait maden işletmelerinde bilinen seyri ile özelleştirme yapılamıyor. Çünkü sürecin önünde hukuksal engel ve yasak var. Hülle konusundaki deneyimleri tartışma götürmez AKP kadroları, bu yasağı aşmak için, Röдовans Sözleşmesi önündeki hukuksal engelleri kaldırdı. 2004 yılında, 3213 sayılı Maden Yasası'nda değişiklik yapan 5177 sayılı Yasa'nın 23. Maddesi ile ruhsat sahibinin, sahibi olduğu işletme iznini devrebilmesi-kiraya verebilmesi (Röдовans Sözleşmesi) uygulamasına hukuksal dayanak sağladılar. Devlet adına ruhsat sahibi olan Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK), işletme iznini özel şirketlere devrediyor ve bunun karşılığında röдовans bedeli denen payı alıyor. İşletme iznini devralan patroncuklar, kamuya ait maden ocaklarında kendileri için maden çıkarttırmaya başlıyor. Bunlar, kamunun malının kendilerine aktarılmasıyla da yetinmeyip, yukarıda özelliklerine kısaca

değindiğimiz yoksul köylüleri toparlayıp adeta buralara dolduruyorlar. Patron da olsa patroncukta olsa istisnasız tümünün varlık nedeni, maliyeti azaltıp, kar oranını en üst düzeye çıkartma çabası olduğundan, yeri geldiğinde amelelerinin yaşamı bile bu amaç doğrultusunda yalnızca bir araç olabilmektedir.

AKP Hükümetleri döneminde, 2003 yılında yirmi iki olan maden kazaları sonucu ölümler 2004 yılı ile birlikte belirgin bir artış gösterdi. Söz konusu yılda altmış sekize yükseldi, 2005 yılında yüz yirmi bir maden işçisi çalışırken öldü, 2006 yılında yetmiş dokuz, 2007 yılında yetmiş altı, 2008 yılında altmış altı ve 2009 yılında doksan iki maden işçisinin yaşamı çalıştıkları maden ocaklarında sonlandırıldı.

En son olarak 17 Mayıs 2010 tarihinde, Zonguldak Karadon Maden İşletmesi'nde bir patlama sonucu otuz maden işçisini ailelerinden ve yaşamdan kopardılar, öldürdüler. Onların yürekleri susarken, yüz binlerin yüreği yandı, kavruldu. Her türlü inkara karşın, incelendiğinde TTK'nin Karadon'da 10 ayrı sahada işletme iznini dokuz ayrı şirkete devrettiğini, Rödovals Sözleşmesi bilinen adı ile özelleştirme yapmış olduğunu öğrendik. Özelleştirmenin işçi sağlığı ve iş güvenliği üzerinden de yaşayabilmek için emek-gücünü satmak zorunda olanlara zararlı olduğuna bir kere daha tanıklık ettik.

Tanıklık ettiğimiz yalnızca bu değildi. Sendika toplu cenaze töreni düzenlemedi. Günler sonra madenden çıkarılabilen işçilerin cansız bedenleri aileleri tarafından birer birer geldikleri köylerine götürüldü. Öldürülen 30 işçiden ikisinin cansız bedeni patlamadan 30 günden fazla süre geçmiş olmasına karşın, maden ocağının karanlığına terk edildi. Aileleri, dostları yaşamasalar da canlarını beklemeye devam ediyor. Patlamadan birkaç gün sonra olay yerini teftişe gelen Başbakan Recep Erdoğan "Bu mesleğin kaderinde maalesef var. Bu mesleğe giren kardeşlerim de içerisinde bu tür şeylerin olabileceğini bilerek giriyorlar.", "... bir çoğunun babası, ağabeyi bu meslekten emekli olmuş ama kendisi de yine bu meslekte çalışıyor" gibi cümleler kurarak yerin yüzlerce metre altındaki yakınlarından haber bekleyen madenci ailelerine ve madencilere hitap etti. Acılı insanlar, en az yaşadıkları olay kadar acı bu sözlere tepki gösterdiler. Başbakan olay yerinden hızla kaçırıldı.

Bu olayın ertesinde Başbakan'ın konuşması, kazanın elimizde olmayan nedenlere bağlandığı, sıkı mukadderatçılık içerdiği vurgusuyla eleştirildi. İş kazalarının önlenemez olduğu, ölümlerin kader olmadığı saptamaları ile Hükümet gerekli önlemleri almaya davet edildi. Başbakan Recep Erdoğan'ın konuşmasında bu saptamalar kadar önemli başka bir vurgunun, belirlemenin de altını çizmek gerekiyor. O da işçilerin "özgür iradeleri" ile kaza ve ölüm riskini ve boyutlarını bilerek ve de isteyerek burada çalışmayı seçtikleri vurgusudur. Bu sözler, kapitalizmin emek pazarında nasıl işlediğinin doğruluğuna olan vurgudur. Patronlar-patroncuklar adına acılı madenci ailelerine, madencilere ve topluma anımsatılmasıdır. Başbakan "kader" ve "özgür irade" vurgusunu birlikte yaparak; kapitalist ve koyu mukadderatçılığın birlikteliğini bir defa daha ortaya koymuştur. Oysaki günümüz Türkiye'sinde ve genel olarak kapitalist toplumsal yaşantıda yaşayabilmek için emek-gücünü satmak zorunda olanların kötü koşullarda çalışmamak gibi bir seçim şansları yoktur. Çünkü diğer seçenek, binlerce işsizle birlikte açlıktan ölmektir.

Bu arada 15-20 yıldır yapmadığımız bir şey olmakla birlikte ilgi duyanlar için bir roman önerimiz olacak: Madenlerimizde yaşananları, tarihsel süreç içerisindeki değişimleri de katarak ustaca ve çok büyük bir başarı ile kaleme alan, Muzaffer Oruçoğlu'nun Grizu adlı romanı.

Bu sayımızın dosya konusu, son zamanlarda ardı ardına yaşanmakta olan ölümlü maden kazalarından aylarca önce planlanan "Madencilik ve Sağlık", Ali Osman Karababa ile Tufan Kaan arkadaşlarımız tarafından hazırlandı. Alanın değerlendirmesini içeren kapsamlı yazıları paylaşmak bizleri de mutlu ediyor. Beğeneceğinizi umuyoruz.

2010 yılının ilk sayısında yeniden buluşmak dileğiyle ...

Duyuru: Toplum ve Hekim Dergisi'nin Mayıs-Haziran 2009 tarihli (Cilt:24, Sayı:3) sayısının 226-234. sayfalarında yayımlanan "İzmir İli "Metropolitan" Alanda Toplumun Sağlık Düzeyi ve Sağlık Hizmetlerinin Kullanımı" başlıklı DPT destekli proje sonuç raporundan hazırlanmış olan yazı, proje yürütücüsü tarafından geri çekilmiştir.